

NOTAT

Til: Sykehusbygg
Fra: Menon Economics
Dato: 15. november 2021

Mulige utviklingstrekk for sysselsetting og befolkning på Helgeland

Vi viser til deres henvendelse av 9. november hvor det fremgår at Sykehusbygg er bedt om å fremskaffe et beslutningsgrunnlag hvor det er redegjøres for effekten av forventet fremtidig næringsutvikling.

Dette notatet redegjør kort for Menons analyser av forventet næringsutvikling på Helgeland frem mot 2035, med en nærmere redegjørelse for lokale utviklingstrekk og befolkningsvekst.

Bakgrunn og metode

Menon har gjennomført flere prosjekter om Helgeland siste årene. To nyere utredninger som har fått særlig stor oppmerksomhet er:

- Menon-publikasjon nr. 76/2021 «Helgelandsregionen – En mulighetsstudie frem mot 2035»
- Menon-publikasjon nr. 111/2021 «Ringvirkninger og samfunnseffekter av Freyrs etablering i Mo i Rana»

Dette er forskjellige analyser som bygger på ulike metoder og analytisk rammeverk. De to rapportene omtaler derimot begge mulige sysselsettingseffekter og befolkningsutvikling på Helgeland fremover som følge av ny næringsaktivitet.

I mulighetsstudien anslås det 9000 nye arbeidsplasser frem mot 2035, primært innenfor tre næringer. Studien fokuserer i begrenset grad på ringvirkninger, men inneholder et grovt, men svært moderat anslag på dette. Samfunnsanalysen av Freyr legger til grunn at batterifabrikken alene kommer til å sysselsette 1500 personer, mens de samlede sysselsettingseffektene av denne fabrikken for Rana utgjør 2950 arbeidsplasser, hvorav 2250 er knyttet til eksisterende og nyetablerte leverandører. Her vurderes det som mest sannsynlig at den lokale sysselsettingen dekkes av økt innflytning, i det minste i startfasen. Dette grunnet svært lite ledig kapasitet i dagens arbeidsmarked og en, relativt sett, kort tidshorisont. Partnere til ansatte i industrien ventes imidlertid dekke opp sysselsettingsbehovet knyttet til offentlig tjeneste tilbud og konsumeffekter tilsvarende 750 ansatte.

Med utgangspunkt i de nevnte analysene beskriver vi her to framskrivninger av sysselsetting og befolkning for Helgeland, der det ene er å anse som et konservativt anslag mens det andre er et øvre/maksimumsanslag. Det er viktig å formidle at det konservative anslaget er langt mer positivt enn det som fremkommer i SSBs befolkningsframskrivninger for Helgeland. I SSBs hovedframskrivning (MMMM) forventes befolkningen å reduseres med 3 prosent fra 2020 til 2035. I den mest optimistiske framskrivningen til SSB (HHMH) har man en vekst på 1 prosent.

Geografisk inndeling av Helgeland

Det er krevende å anslå sysselsettingseffekter langt frem i tid som følge av potensiell ny næringsvirksomhet og øvelsen blir desto mer krevende jo mer lokalt en skal anslå virkningene. Nettopp derfor var utgangspunktet for den ovennevnte mulighetsstudien Helgelandsregionen samlet. I dette notatet har vi forsøkt å fordele sysselsettingseffektene og befolkningsutviklingen i de to anslagene på fem geografiske områder på Helgeland som består av følgende kommuner:

- Helgeland Nord: Lurøy, Rødøy og Træna
- Rana: Rana, Hemnes og Nesna
- Sandnessjøen: Dønna, Herøy, Leirfjord og Alstahaug
- Mosjøen: Vefsn, Grane og Hattfjelldal
- Helgeland Sør: Brønnøysund, Vega, Vevelstad, Sømna og Bindalen

De 18 kommunene har i dag av om lag 78 000 innbyggere.

Sammenhengen mellom direkte sysselsatte, samlet sysselsettingsvekst og befolkningsvekst

Mulighetsstudien fokuserte i all hovedsak på det direkte sysselsettingspotensialet i regionen¹. Det vil si de sysselsatte som vil være ansatt av de respektive bedriftene innen sjømat, reiseliv og kraftforedlende industri. Aktiviteten i ulike næringer i økonomien er imidlertid tett bundet sammen. Det betyr at en endring i etterspørselen fra en næring vil påvirke aktiviteten i andre næringer, og dermed sysselsetting, verdiskaping og skatteinngang. Dette skjer gjennom kjøp av varer og tjenester hos leverandører i andre næringer. Det er dette som kalles ringvirkninger – og sysselsettingseffekten omtales som indirekte sysselsettingseffekter. Videre skapes det arbeidsplasser via økt konsum, samt via økt etterspørsel etter offentlig tjenester. En positiv næringsutvikling vil også ha effekt på befolkningsutviklingen.

For å vurdere den samlede sysselsettingseffekten har vi, i dette notatet, tatt utgangspunkt i arbeidet Menon gjorde i forbindelse med samfunnsanalysen knyttet til Freyrs etablering i Mo i Rana. Her finner vi at hver ansatt ved Freyr har en lokal multiplikatoreffekt (inkl. konsum og offentlig tjenestetilbud) på omlag 1,9. Det er imidlertid viktig å påpeke at den reelle effekten vil avhenge av det konkrete prosjektet, og ikke minst i hvilken grad det eksisterer aktuelle leverandører lokalt og regional. Det er med andre ord stor usikkerhet knytte til hvor store ringvirkninger man kan forvente, både med hensyn til lokasjon og næring. **I dette notatet har vi lagt til grunn en faktor på 1,75 i det øvre anslaget, og 1,4 i det konservative.** Sistnevnte reflekterer en situasjon hvor man i mindre grad lykkes med å etablere lokale leverandører og i større grad importerer de nødvendige varene og tjenestene fra andre regioner i Norge eller fra utlandet. Videre vil det være variasjon i kapasitetsutnyttelse knyttet til offentlige tjenester, slik at behovet for nyansettelser er lavere.

For å vurdere effekten på befolkningsutviklingen har vi igjen tatt utgangspunkt i analysene vi gjennomførte i forbindelse med batterifabrikketableringen i Mo i Rana. Våre analyser viser at sammenhengen mellom samlet sysselsetting og befolkningsvekst gir en faktor på 1,7 for dette konkrete caset. Vi forventer imidlertid ikke at anslagene for Freyr er representative for den øvrige sysselsettingsveksten vi vurderer i dette notatet.

---

¹ Ringvirkningseffektene som vi redegjorde for i mulighetsstudien var vurdert på et svært overordnet nivå

Et særtrekk ved den forrige analysen er at befolkningsveksten domineres av relativt unge arbeidstakere med familie. For de øvrige næringene og mer tradisjonelle industrielle etableringer forventer vi at antall barn og partnere vil ligge lavere. Som for sysselsettingseffektene er usikkerheten stor når man vurderer slike effekter på et overordnet nivå.² **Vi har i dette notatet lagt til grunn en faktor på 1,5 i det øvre anslaget og 1,3 i det konservative.** I et scenario hvor veksten i større grad drives av eksisterende aktører og mindre etablering, er det naturlig å anta at man kan hente mer arbeidskraft lokalt. Skalaen på Freyrs sysselsettingsbehov og en, relativt sett, kort tidshorisont tilsier at arbeidskraftsbehovet knyttet til deres etablering, i det minste i startfasen, må komme nesten utelukkende fra økt innflytting.

Scenario 1 – Et øvre anslag

Det er et enormt potensial i næringslivet på Helgeland. Regionen har en kombinasjon av naturgitte fortrinn og kompetanse som er bygd opp gjennom mange år i viktige hjørnesteinsbedrifter. Dette danner et svært godt utgangspunkt for videre vekst. Fremoverlente bedrifter som satser på forskning og utvikling og som er tidlig ute med å tilpasse endringene som følger av særlig det grønne skiftet og den pågående digitaliseringen vil kunne bidra til ytterlig vekst i regionen i årene fremover.

Mulighetsstudien slik den er utformet beskriver hva som er potensielt mulig å se for seg i en situasjon hvor alle prosjekter og tiltak realiseres i årene fremover innenfor særlig tre sentrale næringer; kraftforedlende industri, reiselivsnæringen og sjømatnæringen. Denne studien danner i så måte et naturlig øvre anslag. Tanken bak å utforme en mulighetsstudie er å ikke la seg begrense av et stort antall mulige hindre og beskrankninger i økonomien og samfunnet for øvrig som avgrenser synet på vekstmulighetene i en region. Samtidig kan en slik øvelse fremstå som useriøs dersom en lar fantasien løpe fritt med hensyn til den økonomiske utviklingen. Det er derfor viktig å slippe litt løs på de begrensende betraktningene, men samtidig ivareta relevans og riktige proporsjoner i framtidsvurderingene. Den viktigste begrensningen for Helgeland er utvilsomt tilgangen på relevant arbeidskraft.

Studien gir et optimistisk anslag på hva som er mulig og anslagene er ikke justert eller begrenset på bakgrunn av utfordringer som naturlig vil kunne oppstå i en region med sterk vekst og etterspørsel etter arbeidskraft. Det vil kunne være krevende for bedriftene å få rekruttert relevant kompetanse, det vil kunne være begrensninger på det lokale og kommunale tjenestetilbudet og bostedsattraktiviteten eller andre forhold som gjør at en ikke vil lykkes med å realisere alle planer og prosjekter. Videre kan det være barrierer knyttet til infrastruktur, herunder transport og kraft.

Dersom alt potensialet for sjømat-, reiselivs- og kraftforedlende industri realiseres frem mot 2035 vil det kunne føre til en økning i antall sysselsatte på over 9000. Det er en økning på 25 % i forhold til dagens nivå. I tillegg til dette ligger det et stort vekstpotensial i teknologibedrifter og i mineralnæringen. Videre vil disse arbeidsplassene skape ringvirkninger lokalt som øker sysselsettingen ytterligere. I historisk kontekst er dette en svært kraftig økning i sysselsetting og befolkning. I høyvekstkommunene Oslo, Sandnes og Ullensaker kan man vise til noe høyere vekst i tiårsperioden 2006 til 2016 enn dette, men de aller fleste kommuner (også storbyer) sliter med å vise til så høy vekst over 15 år.

---

² Befolkningseffekten vil variere fra prosjekt til prosjekt og mellom næringer.

Å utløse Helgelands mulighetsrom forutsetter sterk og samordnet vilje til å satse hardt i både næringsliv og offentlig sektor. Det offentlige må legge til rette gjennom et bedre samarbeid i regionen og investeringer i essensielle infrastrukturtiltak. Det blir ingen vekst uten flere folk med kompetanse. Det krever økt bostedsattraktivitet. Kommunene må jobbe tett og proaktivt med næringsliv og eiendomsinvestorer for å sikre tilstrekkelig med egnede boliger (både eie og leie) i et slikt scenario.

Kraftforedlende industri

Helgeland har over 2600 ansatte i dagens kraftforedlende industri og bedriftene hadde i 2019 en samlet omsetning på mer enn 13 milliarder kroner. I mulighetsstudien anslår vi at det frem mot 2035 her vil skapes 5000 nye arbeidsplasser. Her står Freyrs etablering av en batterifabrikk i Rana helt sentralt, men det ligger også inne antagelser om generell vekst i eksisterende industri, herunder forventninger om produksjonsøkning i aluminiumsverk og stålverk. Vi har også lagt til grunn at det blir bygget et testanlegg for karbonfangst i Rana og at det kommer et produksjonsanlegg for karbonnanofiber i Mosjøen. Videre inkluderer dette anslaget også at det skjer en positiv utvikling i regionen når det gjelder å tiltrekke seg og etablere aktører innenfor en stadig voksende datasenternæring. Helgeland, med statlige aktører som Brønnøysundregisteret og Nasjonalbiblioteket, er godt posisjonert for å ta del i denne veksten og potensielt bli et senter for en data- og digitaliseringsklynge.

Majoriteten av disse arbeidsplassene vil være relatert til bedrifter hjemmehørende i Rana og nærliggende kommuner og vi forventer at 4000 av totalt 5000 arbeidsplasser vil skapes her. De siste 1000 arbeidsplassene vil i hovedsak skapes i Mosjøen i relasjon til Alcoa og en etablering av Bergen Carbon Solution med tilhørende virksomhet.

5000 nye arbeidsplasser vil ventelig gi en samlet sysselsettingseffekt på 8750 ($5000 \cdot 1,75$) og en samlet befolkningseffekt på 13 125 ($8750 \cdot 1,5$).

Reiselivsnæringen

En annen sentral næring med stort potensial frem mot 2035 er reiselivsnæringen. Våre analyser indikerer at antall sysselsatte kan øke med ytterligere 3000 ansatte. Reiselivsnæringen på Helgeland er liten sammenlignet med destinasjoner lengre nord i fylket. Avgjørende for en slik utvikling er en vesentlig utbedring av infrastrukturen og bedring av transporttilbudet slik at det blir lettere å flytte seg rundt i regionen. Den nye flyplassen i Mo i Rana vil kunne gi et betydelig oppsving. Overnattingskapasiteten må også økes markant og næringen og aktørene må utvikle flere attraktive opplevelsespakker. Til slutt forutsetter det at næringen lykkes med å utvikle produkter som utvider turistsesongen til skuldresesongene og vinter.

I mulighetsstudien er det særlig Sandnessjøen-regionen som vil oppleve en kraftig økning. Vi anslår at om lag halvparten av de 3000 arbeidsplassene vil komme her. Dette knytter seg til at denne regionen ligger i relativt kort avstand ny flyplass og kan tilby både kyst og fjell/vandringsopplevelser. Mo i Rana kan også oppleve betydelig økning, særlig på grunn av nærhet til flyplassen og til fjelldestinasjoner. Vi venter om lag 700 arbeidsplasser her. Fremtidens turisme vil i økende grad handle om opplevelser, og på Helgeland er Træna, Lurøy og Røddøy godt posisjonert for å levere turistopplevelser i verdensklasse. Det gjelder også Brønnøysund. Det er potensial for 250 nye arbeidsplasser i hver av disse regionene. Også i Mosjøen er det

gode naturgitte fortrinn som kan utvikles og med en gondol og vellykket satsning på vinterturisme tror vi det vil kunne komme opp mot 300 nye arbeidsplasser her.

3000 nye arbeidsplasser vil ventelig gi en samlet sysselsettingseffekt på 5250 ($3000 \cdot 1,75$) og en samlet befolkningseffekt på 7875 ($5250 \cdot 1,5$).

Sjømatnæringen

Det er i dag over 1100 ansatte i sjømatnæringen fordelt på over 300 aktive bedrifter som samlet omsatte for 8,6 milliarder kroner i 2019. Det er noen få store bedrifter som representerer en stor andel av verdiskapingen fra denne næringen. Sjømatnæringen kan grovt deles inn i oppdrett, fiske, leverandører og industri og alle delene av næringen er representert på Helgeland. I regionen er det oppdrettsvirksomhet som dominerer og her finner vi over 50 prosent av dagens sysselsatte og nær 80 prosent av verdiskapingen.

Innen havbruk er regionen definert som grønn produksjonssone med betydelig vekstpotensial og fremover venter vi at veksten vil preges av nye driftskonsepter innenfor havbruk. Vi ser et kraftig vekstpotensial i alle ledd av verdikjeden frem mot 2035, drevet frem av en global økning i etterspørselen etter fisk. Vi ser for oss at mye av veksten i næringen vil komme i oppdrettsanlegg som er plassert på mer eksponerte lokaliteter enn det som benyttes i dag. Helgeland har landets største potensial for oppdrett på slike lokaliteter. Det er kanskje særlig Brønnøysund- og Sandnessjøenregionene som vil kunne gi grobunn for vekst i slik produksjon.

I dette øvre anslaget forventer vi flest nye arbeidsplasser i Sandnessjøen-regionen med om lag 350 nye arbeidsplasser, mens Brønnøysund vil kunne få opp mot 300 nye arbeidsplasser. I Sandnessjøen-regionen vil vi kunne forvente økt aktivitet innen slakt og FoU, i tillegg til nye driftsformer i havbruk. I Rana finnes det et betydelig potensial for landbasert oppdrett, kanskje særlig med fokus på smolt-produksjon. Slik oppdrett er kraftkrevende og vil passe godt inn i den sirkulærøkonomiske verdikjeden på Mo. Økningen vil kunne skape om lag 200 nye arbeidsplasser. Etter det vi er kjent med av prosjekter og investering så vil det også komme om lag 150 nye arbeidsplasser i Lurøy, Rødøy og Træna.

Samlet effekt:

I det øvre anslaget en økning i sysselsetting på 9 000 i innen kraftforedlende industri, sjømat og reiseliv vil føre til en samlet sysselsettingseffekt på 15 750 arbeidsplasser på Helgeland, inkludert ringvirkninger. Videre anslår vi at sysselsettingsveksten kan føre til en samlet befolkningsvekst på 23 630 innbyggere i det øvre anslaget.

Tabell 0-1: Øvre anslag

Regioner/ næringer	Kraftforedlende industri	Reiseliv	Sjømat	Samlet sysselsettings- effekt (*1,75)	Samlet befolkningseffekt (*1,5)
Helgeland Nord	0	500	150	1130	1 700
Rana	4000	700	200	8 570	12 850
Sandnessjøen	0	1500	350	3240	4 860
Mosjøen	1000	300	0	2280	3 420
Helgeland Sør	0	0	300	530	800
Samlet	5 000	3 000	1 000	15 750	23 630

Scenario 2 – Konservativt anslag

I dette scenariet har vi gjort en screening av prosjektene og investeringene som inngår i mulighetsstudien og utelukket en rekke prosjekter som fremstår som usikre. Videre har vi tatt høyde for de ovennevnte utfordringene, ikke minst med tanke på tilgang på arbeidskraft.

I dette scenario legger vi også til grunn en lavere faktor for beregning av forholdet mellom samlet sysselsettingsvekst og befolkningsøkningen. Det skyldes at det kan være krevende å utvikle bostedsattraktiviteten og kommunalt tjenestetilbudet like raskt som økningen i næringslivets behov. Da vil det bli mer krevende å rekruttere og beholde riktig kompetanse. Det vil trolig gi en langt høyere turnover blant ansatte, i den betydning at flere kommer og jobber i noen år før de reiser videre. Det kan skyldes bolig- og tomtmangel, utfordringer med å finne relevant arbeidsplass til samboer/ektefelle og andre forhold.

Kraftforedlende industri

I dette scenariet har vi fortsatt lagt til grunn at Freyr etablerer seg, men anslaget på antall sysselsatte ved bedriften er noe lavere enn man per dags dato forventer. Det kan skyldes markedsusikkerhet, utfordringer med å rekruttere relevant arbeidskraft, høyere grad av automatisering enn antatt eller andre forhold som en i dag ikke klarer å forutse.

Etter en gjennomgang av andre prosjekter innen kraftforedlende industri har vi her justert ned prognosene og legger til grunn at det vil skapes om lag 350 nye arbeidsplasser innen industri utover de som er direkte knyttet til Freyr. Samlet sett vil det i dette scenariet altså være 1350 arbeidsplasser. Vi legger til grunn at 250 av disse vil komme i Rana. Resterende 100 arbeidsplasser forventes i Mosjøen ettersom Alcoa forventes å utvide produksjon i Mosjøen som følge av økende etterspørsel etter metaller.

Reiselivsnæringen

Reiselivsnæringen vokser i dette scenariet med samme takt som BNP, anslått til 2 prosent årlig. Det er stor usikkerhet rundt de langsiktige konsekvensene av koronapandemien og det er svært krevende for reiselivsaktørene å skulle gjennomføre en større satsning i etterkant av den svært tøffe perioden næringen nå har vært igjennom. Også her vil det kunne være krevende å rekruttere relevant arbeidskraft. Det gjør at vi i det konservative anslaget anslår at det frem mot 2035 vil skapes 600 nye arbeidsplasser innenfor reiselivsnæringen. Det store potensialet er fortsatt turismen i tilknytning til øyriket. I dette anslaget legger vi til grunn liten utvikling av vinterturisme utover det som eksisterer i dag, men Helgeland vil fortsatt få en positiv effekt som følge av etableringen av en ny flyplass. I dette scenariet finner vi det sannsynlig at 250 av de nye arbeidsplassene etableres i Rana, mens av de resterende 350 arbeidsplassene vil 250 etableres langs kysten fordelt på 125 i Sandnessjøen, 50 i Træna, Lurøy og Rødøy og 75 i Brønnøysund. I tillegg forventer vi økt etterspørsel etter fjellturisme og øvrig turisme i Mosjøen med 100 arbeidsplasser.

Sjømatnæringen

Her legger vi til grunn at det blir vanskelig å få til kystnære lukkede anlegg i «verdensarv»-områder. Videre antar vi at man i begrenset grad klarer å etablere effektive anlegg for eksponerte lokaliteter. Vi antar 3 pst vekst (volum) i Nordland som følge av grønn sone, men at dette stopper opp i 2028 og at vi får nullvekst videre mot 2035. Vi antar 2 prosent vekst i sysselsetting frem til 2028 innen oppdrett og slakt. Samlet gir dette en vekst i antall ansatte i sjømatnæringen på 150 i det konservative scenarioet.

Noe av veksten kommer i Rana som følge av prosjekter for smoltanlegg mm. Vi anslår dette til 20 arbeidsplasser i Rana. De resterende 120 arbeidsplassene fordeles på Træna, Lurøy og Rødøy (med slakteriet), Sandnessjøen og i Brønnøysund, med 40 arbeidsplasser i hver region.

Samlet effekt:

I det konservative anslaget er økningen av sysselsettingen mer geografisk konsertert rundt Rana-regionen. Vi anslår en sysselsettingsøkning på 2 090 i innen kraftforedlende industri, sjømat og reiseliv. Dette vil, inkludert ringvirkninger, anslagsvis føre til en samlet sysselsettingseffekt på 2 930 arbeidsplasser på Helgeland. Videre anslår vi at sysselsettingsveksten kan føre til en samlet befolkningsvekst på 3 800 innbyggere i dette scenariet. Sett opp mot SSBs hovedscenario for befolkningsutvikling på Helgeland (-1 prosent) frem til 2035, er det konservative anslaget her relativt høyt: 4,4 prosent økning fra 2020 til 2035.

Tabell 0-2: Konservativt anslag

Regioner/ næringer	Kraftforedlende industri	Reiseliv	Sjømat	Samlet sysselsettings- effekt (*1.4)	Samlet befolkningseffekt (*1,3)
Helgeland Nord	0	50	40	130	160
Rana	1250	250	20	2130	2770
Sandnessjøen	0	125	40	230	300
Mosjøen	100	100	0	280	360

Helgeland Sør	0	75	40	160	210
Samlet	1350	600	140	2 930	3 800